نامازدا كەبىگە يۈز كەلتۈرۈش

﴿ ۞ سَيَقُولُ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَ ٱلنَّاسِ مَا وَلَّىٰهُمۡ عَن قِبۡلَتِهِمُ ٱلَّتِي كَانُواْ عَلَيۡهَاۚ قُل لِّلَّهِ ٱلۡمَشۡرِقُ
وَٱلۡمَغۡرِبُۚ يَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ١٤٢ وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَٰكُمۡ أُمَّةٗ وَسَطٗا لِّتَكُونُواْ
شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيۡكُمۡ شَهِيدٗاۗ وَمَا جَعَلۡنَا ٱلۡقِبۡلَةَ ٱلَّتِي كُنتَ عَلَيۡهَآ إِلَّا لِنَعۡلَمَ
مَن يَتَّبِعُ ٱلرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيۡهِۚ وَإِن كَانَتۡ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۗ وَمَا كَانَ
ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ١٤٣ قَدۡ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجۡهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِۖ
فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبۡلَةٗ تَرۡضَىٰهَاۚ فَوَلِّ وَجۡهَكَ شَطۡرَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِۚ وَحَيۡثُ مَا كُنتُمۡ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ
شَطۡرَهُۥۗ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ لَيَعۡلَمُونَ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّهِمۡۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ
١٤٤ وَلَئِنۡ أَتَيۡتَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٖ مَّا تَبِعُواْ قِبۡلَتَكَۚ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٖ قِبۡلَتَهُمۡۚ وَمَا
بَعۡضُهُم بِتَابِعٖ قِبۡلَةَ بَعۡضٖۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعۡتَ أَهۡوَآءَهُم مِّنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡعِلۡمِ إِنَّكَ إِذٗا لَّمِنَ
ٱلظَّٰلِمِينَ ١٤٥ ﴾

﴿بەزى ئەخمەق كىشىلەر: «ئۇلارنى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۆمىنلەرنى) قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن (يەنى بەيتۇلمۇقەددەستىن) نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەندۇ؟» دەيدۇ. (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مەشرىق ۋە مەغرىب (يەنى ھەممە تەرەپ) الله نىڭدۇر، الله خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ». شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندەك) كىشىلەرگە (يەنى ئۆتكەنكى ئۈممەتلەرگە) شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋە پەيغەمبەرنىڭ سىلەرگە شاھىت بولۇشى ئۈچۈن، بىز سىلەرنى ياخشى ئۈممەت قىلدۇق. سەن يۈز كەلتۈرۈپ كېلىۋاتقان تەرەپنى، (يەنى بەيتۇلمۇقەددەسنى) قىبلە قىلغانلىقىمىز پەيغەمبەرگە ئەگەشكەنلەرنى ئارقىسىغا يېنىۋالغانلاردىن (يەنى مۇرتەد بولۇپ كەتكەنلەردىن) ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى. الله ھىدايەت قىلغانلاردىن باشقىلارغا بۇ (يەنى قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى) ھەقىقەتەن ئېغىردۇر. الله سىلەرنىڭ ئىمانىڭلارنى (يەنى ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى) بىكار قىلىۋەتمەيدۇ. الله كىشىلەرگە ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر. بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەڭ بولۇشىنى تىلەپ) قايتا ـ قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە

يۈزلەندۈرىمىز. (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن. (ئى مۆمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلىڭلار. ھەقىقەتەن كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) بۇنىڭ (يەنى قىبلىنىڭ كەبىگە ئۆزگەرتىلىشىنىڭ) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، چوقۇم بىلىدۇ. الله ئۇلارنىڭ قىلمىشىدىن غاپىل ئەمەس. كىتاب بېرىلگەنلەرگە بارچە دەلىلنى كەلتۈرسەڭمۇ، ئۇلار سېنىڭ قىبلەڭگە بويسۇنمايدۇ، سەنمۇ ئۇلارنىڭ قىبلىسىگە بويسۇنمايسەن؛ ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) ھەم ئۆز ئارا بىر ـ بىرىنىڭ قىبلىسىگە بويسۇنمايدۇ. ساڭا ئىلىم (يەنى ۋەھيى) كەلگەندىن كېيىن، مۇبادا ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا بويسۇنساڭ، ئۇ چاغدا سەن چوقۇم زۇلۇم قىلغانلاردىن بولىسەن﴾.

ـ سۈرە بەقەرە **142 ــ، 143 ــ، 144 ــ، 145** ــ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

ٱلسُّفَهَآءِ: (ئەخمەق كىشىلەر)، ئۇ «ئەسسەفىھ» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشىدۇر. ئۇنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «ئەسسەفەھ» بولۇپ، زېرەك ئەمەس، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ئۇ ئەقلىنىڭ كامىلىقىنى كۆرسىتىدىغان دۆتلۈك ۋە ھاماقەتلىك مەنىلىرىنى ئىپادىلەيدۇ.

وَلَّىٰهُم: (ئۆرۈگۈزگەن)، بۇ سۆز بۇرىۋەتمەك، يۈز ئۆرۈگۈزمەك دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. بۇ سۆزنى قىلغۇچىلار مۆمىنلەرنى مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن شۇنداق دېگەن.

قِبۡلَتِهِم: (قىبلىسىدىن)، بۇ سۆز ئۇلارنىڭ قىبلىسى دېگەن مەنىنى بېرىدۇ. قىبلە ئەسلىدە يۈز كەلتۈرگەن تەرەپنى كۆرسىتىدۇ. كېيىن ئۇ ئىنساننىڭ نامازدا تۇرۇپ يۈز كەلتۈرگەن تەرەپنى كۆرسىتىدىغان خاس ئىسىم بولۇپ قالغان.

وَسَطًا: (توغرا يول)، بۇ سۆز ئادىل، ئوتتۇراھال ۋە ياخشى دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلارنىڭ ياخشىسى (يەنى ئەڭ ئەقىللىقى): سىلەر نېمىشقا الله قا تەۋبە قىلىپ تەسبىھ ئېيتمايسىلەر دېمىگەنمىدىم؟ دېدى﴾[1] يەنى بۇ ئايەتتە ئۇلارنىڭ ياخشىسى ۋە ئادىلراقى، دەپ كەلدى.

عَقِبَيۡهِ: (ئارقىسىغا)، ئۇ «ئەقەب» دېگەن سۆزنىڭ ئىككىلىك ئىشلىتىلىشىدۇر. ئەقەب پۇتنىڭ سۆڭۈكى دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ. ئايەتنىڭ مەنىسى بىزنىڭ قىبلىنى ئۆزگەرتىشىمىز كىمنىڭ ئىمان ئۈستىدە چىڭ تۇرىدىغانلىقىنى ۋە كىمنىڭ ئىسلام دىنىدىن يېنىۋېلىپ ئىلگىرىكى گۇمراھلىقىغا قايتىپ كېتىدىغانلىقىنى ئايرىۋېلىش ئۈچۈن ئىدى، دېگەنلىك بولىدۇ.

---

[1] سۈرە قەلەم 28 ـ ئايەت.

لَكَبِيرَةً: (ئېغىردۇر)، بۇ سۆز ئەلۋەتتە جاپالىق ۋە ئېغىر تۇيۇلىدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ: (مېھرىباندۇر ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر)، رەئۇفنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «ئەررەئفە» بولۇپ، رەھمەت مەنىسىنى بېرىدۇ. لېكىن رەئفە يامان كۆرۈلىدىغان ئىشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. رەھمەت مەنىسىدىكى «ئەررەھمە» بولسا ئامما باب، بولۇپ يامان كۆرۈلىدىغان ۋە ياخشى كۆرۈلىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

تَقَلُّبَ وَجْهِكَ: (قايتا ـ قايتا قارىغانلىقىڭنى)، ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىنى تىلەپ ئاسمانغا قايتا ـ قايتا قارىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى، ئاسمان ۋەھيىنىڭ مەنبەسى ۋە دۇئانىڭ قىبلىگاھىدۇر. ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز سېنىڭ قىبلىنىڭ كەبە تەرەپكە ئۆزگەرتىلىشى ئۈچۈن ۋەھيى نازىل بولۇشىنى تىلەپ ئىشتىياق بىلەن ئاسمان تەرەپكە قايتا ـ قايتا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرىۋاتىمىز، دېگەنلىك بولىدۇ.

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً: (سېنى چوقۇم قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز)، بۇنىڭ مەنىسى: سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىمىز، دېگەنلىك بولىدۇ. مانا بۇ الله تائالا تەرىپىدىن ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن ئۇنى ئۇ ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىدىغانلىقى بىلەن ئالدىن بېرىلگەن خۇش خەۋەردۇر.

شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ: (مەسجىد ھەرام تەرەپكە)، شەتر لۇغەتتە تەرەپ مەنىسىنى بېرىدۇ. ئۇ يەنە يېرىم دېگەن مەنىدىمۇ كېلىدۇ، مەسىلەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ سۆزنى ئىشلىتىپ: «پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر» دېگەن. ئايەتنىڭ مەنىسى يۈزىڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە يەنى كەبە تەرەپكە يۈزلەندۈرگىن، دېگەنلىك بولىدۇ.

أُوتُواْ ٱلْكِتَـٰبَ: (كىتاب بېرىلگەنلەر)، بۇ سۆز كىتاب بېرىلگەنلەر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇلاردىن يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنىڭ ئالىملىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. كىتابتىن تەۋرات بىلەن ئىنجىل كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى

ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ پەيغەمبەرلىرى يۈز كەلتۈرۈپ كەلگىنىدەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ مەككىدىكى چاغدا بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈپ ناماز ئوقۇيتتى. لېكىن، ئۇ كەبىگە يۈز كەلتۈرۈشنى ياخشى كۆرەتتى. چۈنكى، كەبە چوڭ بوۋىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈز كەلتۈرگەن قىبلىسى ئىدى. ئۆزى بولسا ئۇنىڭ دىنىنى تىرىلدۈرۈش ۋە ئۇنىڭ دەۋىتىنى يېڭىلاش ئۈچۈن كەلگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە كەبە ئىككى قىبلىنىڭ ئەڭ بۇرۇنقىسى ئىدى.

يەھۇدىيلار: مۇھەممەد بىزنىڭ دىنىمىزغا قارشى ئىش قىلىۋاتىدۇ، لېكىن ئۇ بىزنىڭ قىبلىمىزگە ئەگىشىۋاتىدۇ، بىزنىڭ دىنىمىز بولمىغان بولسا، ئۇ نامىزىدا قەيەرگە يۈز كەلتۈرۈشنى بىلمىگەن بولاتتى، دېيىشەتتى[①]. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ قىبلىسىگە داۋاملىق يۈز كەلتۈرۈشنى ياقتۇرمىدى. ھەتتا ئۇنىڭ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان: «اللہ مېنى يەھۇدىيلارنىڭ قىبلىسىدىن باشقا بىر قىبلىگە يۈزلەندۈرگەن بولسا دەپ ئارزۇ قىلىمەن». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىبلىنىڭ كەبە تەرەپكە ئۆزگەرتىلىپ ۋەھيى نازىل بولۇشىنى ئۈمىد قىلىپ ھەمىشە ئاسمان تەرەپكە قارايتتى[②].

اللہ تائالا مەزكۇر ئايەتلەردە قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىدىن بۇرۇن ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا يەھۇدىي ۋە مۇناپىقلاردىن بولغان نادان ئەخمەقلەرنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلغان ۋە ئۇنىڭ ئۇلارغا رەددىيە بېرىشى، ئۇلاردىن تويۇقسىز يېتىدىغان ئەزىيەتلەرگە بەرداشلىق بېرىش ئۈچۈن ئۆزىگە مۇستەھكەم ئىرادە تۇرغۇزۇشى، ئۇلارنىڭ دەۋاسىغا قارشى كەسكىن جاۋاب تەييارلىشى، ئۇنىڭغا يەتكۈزۈلگەن خەۋەرلەرنىڭ ئەمەلىيەتتە يۈز بەرگەندىن كېيىن بۇنىڭ ئۇنىڭغا بېرىلگەن مۆجىزىگە ئايلىنىشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا يېتەرلىك دەلىل - پاكىتلارنى بىلدۈرگەن.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: يەھۇدىيلار، مۇشرىكلار ۋە مۇناپىقلاردىن ئىبارەت ئازغۇن ئەخمەق كىشىلەر: مۇسۇلمانلارنى پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئەلچىلەرنىڭ قىبلىسى بولغان بەيتۇلمۇقەددەستىن ئىبارەت قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەندۇ؟ نېمە ئۆزگەرتىۋەتكەندۇ؟ دېيىشىدۇ. ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا: مەشرىق ۋە مەغرىب يەنى ھەممە تەرەپ اللہ نىڭدۇر، اللہ تائالا يېتەرلىك ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئۆز مۈلكىدە قانداق خالىسا شۇنداق قىلىدۇ، ئۇ بەندىلىرى ئىچىدىن خالىغان كىشىنى ئىككى دۇنيانىڭ بەخت - سائادىتىگە ئېرىشتۈرىدىغان توغرا يولغا باشلايدۇ، دېگىن.

ئى مۆمىنلەر! بىز سىلەرنى توغرا يولغا باشلىغىنىمىزدەك، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىسىگە ۋە ئۇنىڭ دىنىغا مۇۋەپپەق بولۇشنى سىلەرگىلا خاس نېسىپ قىلدۇق. شۇنىڭدەك سىلەرنى باشقا دىنلار ئەھلىدىن ئارتۇق قىلدۇق، قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۆز ئۈممەتلىرىگە اللہ نىڭ دەۋىتىنى يەتكۈزگەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىشىڭلار ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ ئۆزى ئېلىپ كەلگەن توغرا دىنغا

---

① ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 - جىلد، 147 - بەت.
② تىبرىسىنىڭ «مۇجەممەئۇلبەيان» ناملىق كىتابى، 1 جىلد 227 - بەت.

www.munber.org

سىلەرنىڭ ئىمان كەلتۈرگەنلىكىڭلارغا ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلىكىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشى ئۈچۈن سىلەرنى ئادىل ۋە ياخشى ئۈممەت قىلدۇق.

ئى مۇھەممەد! بىزنىڭ سېنى سەن يۈز كەلتۈرۈپ كېلىۋاتقان قىبلە بەيتۇلمۇقەددەسنى كەبە تەرەپكە ئۆزگەرتىشكە بۇيرۇغانلىقىمىز پەقەت ئىمانىدا مۇستەھكەم تۇرغان كىشىلەرنى دىنىدا شەك قىلىدىغان، دىن دۈشمەنلىرى پەيدا قىلغان شەك ـ شۈبھىلەرنىڭ شامىلىغا ئۇچراپ ئاسانلا مۇناپىق ياكى كاپىر بولۇپ كېتىدىغان، كىچىككىنە شۈبھىلەرنى كۆرۈپ دىنىدىن يېنىۋالىدىغان مۇرتەد كىشىلەردىن ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى. ئى مۆمىنلەر! الله سىلەرنىڭ ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ. الله بەندىلىرىگە ناھايىتى مېھرىباندۇر. الله ئۇلارنى ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلىۋېتىش ئۈچۈن ئەمەس، ئۇلارغا ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىش ئۈچۈن سىنايدۇ.

ئى مۇھەممەد! بىز سېنىڭ قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى ھەققىدە ۋەھيى نازىل بولۇپ قېلىشىنى تىلەپ ۋە بۇنىڭغا ئىنتىزار بولۇپ قايتا ـ قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. بىز سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز. نامىزىڭدا يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن. ئى مۆمىنلەر! سىلەرمۇ نامىزىڭلاردا يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلىڭلار. ئۇ سىلەرنىڭ ۋە بوۋاڭلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىسىدۇر.

كىتاب بېرىلگەنلەر يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار ھەقىقەتەن قىبلىنىڭ مەسجىدى ھەرام تەرەپكە ئۆزگەرتىلىشىنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، چوقۇم بىلىدۇ. لېكىن ئۇلار ئىمانى ئاجىز مۆمىنلەرنى دىنىدا شەكلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تۈرلۈك گۇمانلارنى ۋە باتىل نەرسىلەرنى سالىدۇ. الله ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىدىن غاپىل ئەمەس. الله تائالا ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلگۈچىدۇر، دىللاردىكى نەرسىلەرگە قارىتا ھېساب ئالغۇچىدۇر.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم بەرائ ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەندە دەسلەپ ئەنسارىلاردىن بولغان ئانا تەرەپ تاغىلىرىدىن بىرىنىڭ ئۆيىگە چۈشتى. ئۇ 16 ئاي بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇدى. ئۇ قىبلىسىنىڭ كەبە تەرەپ بولۇشىنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ كەبە تەرەپكە قاراپ تۇنجى ئوقۇغان ناماز ئەسىر نامىزى ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن جامائەتمۇ بىللە ناماز ئوقۇدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن بىللە ناماز ئوقۇغان ئادەمدىن بىرى چىقىپ بىر مەسجىدنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا ئۇ مەسجىدنىڭ جامائىتى رۇكۇ قىلىۋاتقان ئىكەن. ئۇ: اﷲ نى گۇۋاھ قىلىمەنكى، مەن ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن مەككە تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇدۇم، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نامازدا تۇرغان پېتى كەبە تەرەپكە يۈزلەندى. قىبلە كەبە تەرەپكە ئۆزگەرتىلىشتىن بۇرۇن بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇغانلاردىن ۋاپات بولۇپ كەتكەنلەر ۋە ئۆلتۈرۈلگەنلەر بار ئىدى. بىز ئۇلار ھەققىدە نېمە دېيىشىمىزنى بىلەلمەي قالدۇق. شۇنىڭ بىلەن اﷲ تائالا: ﴿اﷲ سىلەرنىڭ ئىمانىڭلارنى (يەنى ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى) بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى[1].

بەرائ ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام **16** ئاي بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇدى. ئۇ اﷲ تائالانىڭ بۇيرۇقىنى كۈتۈپ ئاسمانغا تولا قارايتتى. شۇنىڭ بىلەن اﷲ تائالا: ﴿بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەڭ بولۇشىنى تىلەپ) قايتا ـ قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. ئاندىن بىر قىسىم مۇسۇلمانلار: قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ ئىشىنى ۋە بىزنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىمىزنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلگەن بولساق ياخشى بولاتتى ــ ھە! دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن اﷲ تائالا: ﴿اﷲ سىلەرنىڭ ئىمانىڭلارنى (يەنى ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى) بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى[2].

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ ئۇلۇغ ئىگىمىز اﷲ تائالا قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىدىن ئىلگىرى يەھۇدىيلاردىن بولغان ئەخمەقلەرنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلغان. بۇ خەۋەر پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۈچۈن بىر مۆجىزە بولۇپ، ئۇ ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى، بۇ خەۋەر تېخى يۈز بەرمىگەن ئىشتىن بېرىلگەندۇر. شۇنداقلا بۇ خەۋەردە ھەددىدىن ئاشقۇچى خۇسۇمەتچىلەرنىڭ كەلتۈرگەن دەلىلى ئۈچۈن كەسكىن جاۋاب بار.

ئىمام زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر: يەھۇدىيلارنىڭ دەيدىغان سۆزلىرىنى ئېيتىلىشتىن بۇرۇن خەۋەر قىلىشنىڭ نېمە پايدىسى بار؟ دېسەڭ، مەن بۇنىڭغا مۇنداق

---

① ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 141 ـ بەت. ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 189 ـ بەت. جەمالۇددىن قاسىمىنىڭ «مەھاسىنۇتتەئۋىل» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 279 ـ بەت.

② ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 189 ـ بەت. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 142 ـ بەت.

www.munber.org

جاۋاب بېرىمەن: ئۇنىڭ پايدىسى شۇكى، ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشنىڭ تۇيۇقسىز يۈز بېرىشى قاتتىق ئېغىر كېلىدۇ، ئۇنى يۈز بېرىشتىن بۇرۇن بىلىشنىڭ ئۇ يۈز بەرگەندە ئالدىنئالا ئىدىيىۋى تەييارلىق بولغانلىقى ئۈچۈن جىددىيلىشتىن ساقلىنىشقا پايدىسى بولىدۇ. ھاجەت چۈشۈشتىن بۇرۇن تەييارلانغان جاۋاب خۇسۇمەتچىنىڭ پاكىتىنى كېسىپ تاشلايدۇ ۋە ئۇنىڭ يامان غەرىزىگە قاتتىق رەددىيە بېرىدۇ. ”سۇ كېلىشتىن ئىلگىرى تۇغان تۇت“ دېيىلىدۇ. ئەمەسمۇ! »①

2 ـ قۇرئان كەرىم اللہ تائالانىڭ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، « مەشرىق ۋە مەغرىب (يەنى ھەممە تەرەپ) اللہ نىڭدۇر، اللہ خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ »﴾ دېگەن سۆزى ئارقىلىق يەھۇدىيلار، مۇشرىكلار ۋە مۇناپىقلاردىن تەركىپ تاپقان ئەخمەقلەرگە كەسكىن دەلىل پاكىت بىلەن رەددىيە بېرىدۇ.

اللہ تائالانىڭ « تەرەپلەرنىڭ ھەممىسى اللہ نىڭدۇر » دەپ بېكىتىشى تەرەپلەرنىڭ پەقەت تەرەپ بولۇش سۈپىتى بىلەن ھېچقانداق ئەۋزەللىككە ئىگە ئەمەسلىكىنى، ئۇنىڭ ئۆز سۈپىتى بىلەن قىبلە بولۇشقا لايىق ئەمەسلىكىنى، بەلكى اللہ تائالا بىر تەرەپنى قىبلە بولۇشقا خاس قىلغانلىقى ئۈچۈنلا قىبلە بولالايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ قىبلىنى بىر تەرەپتىن يەنە بىر تەرەپكە ئۆزگەرتىشىدە ھېچقانداق ئېتىراز بىلدۈرۈشكە بولمايدىغانلىقىنى، اللہ تائالاغا دىللار بىلەن يۈزلىنىشنىڭ ۋە تەرەپلەرگە يۈزلىنىشتە ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا ئەگىشىشنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

ئى مۇھەممەد! ئۇلار ساڭا قانداقمۇ ئېتىراز بىلدۈرىدۇ؟ ئۇلارنىڭ ھېچ نەرسىنى چۈشەنمەيدىغان دۆت ۋە ئەقىلسىز ئەخمەقلەر ئىكەنلىكىدە ھېچ شەك يوق.

3 ـ اللہ تائالانىڭ: ﴿بىز سىلەرنى ياخشى ئۈممەت قىلدۇق﴾ دېگەن سۆزىدىكى ”ياخشى“ دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلگەن ”ۋەسەتەن“ دېگەن ئەسلى ئەرەبچە ئىبارە ناھايىتى نەپىس مەنىگە ئىگە بولۇپ، ئوتتۇراھال ۋە ياخشى دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. ئىشلارنىڭ ياخشىسى ئوتتۇراھال بولغىنىدۇر. ئىشتا تەلەپتىن ئېشىپ كەتكىنى ھەددىدىن ئاشۇرىۋېتىش، كەم بولۇپ قالغىنى نۇقسان يەتكۈزۈش كەمچىلىك ھېسابلىنىدۇ. ھەددىدىن ئاشۇرىۋېتىشمۇ، نۇقسان يەتكۈزۈپ قويۇشمۇ توغرا ۋە تۈز يولدىن قايرىلىپ كەتكەنلىك بولىدۇ. ئۇ يامان ۋە ئەيىبلەشكە تېگىشلىك ئىشتۇر. ئىشنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئۇمۇ ئەمەس، بۇمۇ ئەمەس، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغىنىدۇر.

ئىبنى جەرىر تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: « ئۇ دىندا ئوتتۇراھال بولغانلىقتۇر. شەك ـ شۈبھىسىزكى، مۇسۇلمانلار دىنىغا پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلتۈرگەن ۋە اللہ نىڭ كىتابىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن يەھۇدىيلارغا ئوخشاش نۇقسان يەتكۈزمىدى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنى اللہ نىڭ ئوغلى دەپ بىلجىرلىغان ۋە ئابىدلىقتا چېكىدىن قاتتىق ئاشۇرىۋەتكەن خىرىستىئانلارغا ئوخشاش ئېزىپ كەتمىدى. بەلكى ئۇلار ئوتتۇراھال ۋە نورمال يول تۇتتى. اللہ ئۇلارنى

① ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاق» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 148 ـ بەت.

ئۇتتۇراھال يول تۇتقانلىقى بىلەن سۈپەتلىدى، چۈنكى، الله قا ئەڭ سۆيۈملۈك بولغان ئىش ئۇنىڭ ئوتتۇراھال بولغىنىدۇر.»[1]

4 ـ قىيامەت كۈنى بۇ ئۈممەتنىڭ باشقا ئۈممەتلەرگە گۇۋاھ بولۇشى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنىڭ ئەڭ چوڭ دەلىلىدۇر. رىۋايەت قىلىنىشىچە، قىيامەت كۈنى باشقا ئۈممەتلەر پەيغەمبەرلىرىنىڭ دەۋەتىنى يەتكۈزگەنلىكىدىن تېنىۋالىدىكەن. الله پەيغەمبەرلەرنىڭ دەۋەتنى يەتكۈزگەنلىكىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، ئۇلاردىن ئۆزلىرىنىڭ دەۋەتنى يەتكۈزگەنلىكىگە پاكىت كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنى گۇۋاھچى قىلىدىكەن. بۇ ئۈممەت ئۇلارنىڭ دەۋەتنى يەتكۈزگەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىدىكەن. باشقا ئۈممەتلەر: سىلەر بىز بىلەن بىر زاماندا ياشىمىساڭلار، قانداق قىلىپ بىزنىڭ زىيىنىمىزغا گۇۋاھلىق بېرىسىلەر؟ دەيدىكەن. بۇ ئۈممەت: بىز راستچىل پەيغەمبەرنىڭ تىلى بىلەن سۆزلىگۈچى الله تائالانىڭ: "پەيغەمبەرلەر سىلەرگە دەۋەتنى ھەقىقەتەن يەتكۈزدى" دەپ يەتكۈزگەن خەۋىرىگە ئاساسەن گۇۋاھلىق بېرىمىز، دەيدىكەن. ئاندىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى كەلتۈرۈلىدىكەن، الله ئۇلارنى ئاقلايدىكەن ۋە ئۇلارنىڭ ئادىل گۇۋاھلىق بەرگەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىدىكەن.

ئىمام بۇخارى ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى نۇھ ئەلەيھىسسالام چاقىرىلىدۇ. ئۇ: ئى پەرۋەردىگارىم! مانا مەن ھازىرمەن، خىزمىتىڭگە تەييارمەن، دەيدۇ. الله: دەۋەتنى يەتكۈزدۈڭمۇ؟ دەيدۇ. ئۇ: ھەئە، دەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈممىتىگە: ئۇ سىلەرگە دەۋەتنى يەتكۈزدىمۇ؟ دېيىلىدۇ. ئۇلار: بىزگە ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىدى، دەيدۇ. الله نۇھ ئەلەيھىسسالامغا: سېنىڭ دەۋەتنى يەتكۈزگەنلىكىڭگە كىم گۇۋاھلىق بېرىدۇ؟ دەيدۇ. ئۇ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئۈممىتى گۇۋاھلىق بېرىدۇ، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى: ئۇ ئۇلارغا دەۋەتنى يەتكۈزدى دەپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەنە شۇ ئەھۋاللار الله تائالانىڭ: ﴿شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندەك) كىشىلەرگە (يەنى ئۆتكەنكى ئۈممەتلەرگە) شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋە پەيغەمبەرنىڭ سىلەرگە شاھىت بولۇشى ئۈچۈن، بىز سىلەرنى ياخشى ئۈممەت قىلدۇق﴾ دېگەن سۆزىدە ئىپادىلىنىدۇ[2].

5 ـ الله تائالانىڭ: ﴿سەن يۈز كەلتۈرۈپ كېلىۋاتقان تەرەپنى، (يەنى بەيتۇلمۇقەددەسنى) قىبلە قىلغانلىقىمىز پەيغەمبەرگە ئەگەشكەنلەرنى ئارقىسىغا يېنىۋالغانلاردىن (يەنى مۇرتەد بولۇپ كەتكەنلەردىن) ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى﴾ دېگەن سۆزىدىكى

---

[1] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 6 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 154 ـ بەت.

[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 141 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 9 ـ بەت. ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاق» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 149 ـ بەت. سەھىھ بۇخارىغىمۇ قاراڭ.

www.munber.org

﴿ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى﴾ دېگەن مەنىدە ئىلىنغان ئەرەبچە «لىنەئلەمە» دېگەن لەۋزىنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ "كۆرۈۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى" دېگەنلىك بولىدۇ دەپ بايان قىلغان.

بۇ سۆزنىڭ ئەسلى لۇغەت مەنىسى "بىلىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى" دېگەنلىك بولىدۇ. ئەرەبلەر "بىلىش" نى كۆرۈشنىڭ ئورنىدا، "كۆرۈش" نى بىلىشنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىۋېرىدۇ[1].

ئىمام تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالا ھەممە ئىشلارنى يۈز بېرىشتىن بۇرۇن بىلىدۇ. «لىنەئلەمە» دېگەن ئايەتنى "پەيغەمبىرىمنىڭ ۋە ئەۋلىيالىرىمنىڭ بىلىۋېلىشى ئۈچۈنلا ئىدى" دەپ چۈشەندۈرۈشكە بولىدۇ. ئەرەبلەردە رەئىسنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنى رەئىسكە نىسبەت بېرىش قائىدىسى بار. مەسىلەن: ئۆمەر ئىراق زېمىنلىرىنى پەتھى قىلدى ۋە ئۇنىڭ خىراجلىرىنى يىغدى، دېيىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا بۇ ئىشلارنى قىلغان ئۆمەر ئەمەس، ئۇنىڭ ئادەملىرىدۇر.»[2]

ئىبنى ئاببـاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: «بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئىمانداrلارنى، شەكلەنگۈچى ۋە گۇمانخورلاردىن ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى، دېگەنلىك بولىدۇ» دېگەن. ئۇ بۇ ئايەتتە بىلىش ئىپادىسىنى ئايرىۋېلىش ئىپادىسىدە تەپسىر قىلغان. چۈنكى، بىلگەندىلا ياخشى-يامانىنى ئايرىغىلى بولىدۇ.

زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتتىكى بىلىشتىن ساۋاب ۋە جازاغا ئالاقىدار ھەقىقىي بىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ ئىپادە اللہ تائالانىڭ: ﴿(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) اللہ سىلەردىن (ھەقىقىي) جىھاد قىلغانلارنى ۋە (جىھادنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرىگە) چىدىغۇچىلارنى بىلمەي (يەنى ئايرىماي تۇرۇپ)، (پەقەت ئاغزىڭلاردا ئىمان ئېيتتۇق دېيىش بىلەنلا) جەننەتكە كىرىشنى ئويلامسىلەر؟﴾[3] دېگەن سۆزىدىكى ئىپادىگە ئوخشايدۇ.»[4]

6 ـ اللہ تائالانىڭ: ﴿ئارقىسىغا يېنىۋالغانلاردىن﴾ دېگەن سۆزىدە بالاغەتتىكى "كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىش" ئۇسلۇبى ئىشلىتىلگەن. چۈنكى، بۇ ئايەتتە دىنىدىن يېنىپ مۇرتەد بولغان كىشى ئارقىسىغا يېنىۋالغان كىشىگە ئوخشىتىلغان. ئارقىسىغا يېنىۋالغۇچى ئالدىدىكى نەرسىنى تاشلاپ ئارقىغا يانىدۇ. مەزكۇر كىشىلەر ئىمان ۋە دەلىل ـ پاكىتلارنى

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 143 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 13 ـ بەت.
[2] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 13 ـ بەت. ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاق» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 150 ـ بەت.
[3] سۈرە ئال ئىمران 142 ـ ئايەت.
[4] ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاق» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 150 ـ بەت.

تاشلىغانلىقى ئۈچۈن ئارقىسىغا يېنىۋالغان كىشىنىڭ ئورنىغا چۈشۈپ قالغان. شۇڭا ئۇلار ئەنە شۇ سۈپەت بىلەن سۈپەتلەنگەن[①].

7 ـ الله تائالا: ﴿الله سىلەرنىڭ ئىمانىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴾ دېگەن سۆزىدە نامازنى ئىمان دەپ ئاتىدى. چۈنكى، ئىمان پەقەت ناماز بىلەن تولۇقلىنىدۇ. ناماز نىيەت، سۆز ۋە ئەمەلنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يەنى ئايەتنىڭ مەنىسى: الله سىلەرنىڭ ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ، دېگەنلىك بولىدۇ.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «ئۆلىمالار بۇ ئايەتنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان زاماندا ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ھەققىدە نازىل بولغانلىقىغا بىرلىككە كەلگەن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىسى كەبىگە ئۆزگەرتىلگەندە ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇۋېتىپ ئۆلۈپ كەتكەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىشى قانداق بولار؟ دېگەن. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ﴿الله سىلەرنىڭ ئىمانىڭلارنى (يەنى ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇغان نامىزىڭلارنى) بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغان[②].

الله تائالا بۇ ئايەتتە نامازنى ئۇنىڭ نىيەت، سۆز ۋە ئەمەلنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن ئىمان دەپ ئاتىغان. ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت نامازنىڭ قاتارىدىن ئەمەس، دېگەن كىشىگە رەددىيە بېرىدۇ.»[③]

8 ـ ئىمام زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتتە (يەنى ئەرەبچە لەۋزىدە) ئىشلىتىلگەن «قد» دېگەن سۆز ئاسمانغا قاراشنىڭ ئىككى ياكى ئۈچ قېتىم ئەمەس، نۇرغۇن قېتىم تەكرارلانغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.»

9 ـ تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: الله تائالانىڭ: ﴿بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەڭ بولۇشىنى تىلەپ) قايتا ـ قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز﴾ دېگەن ئايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرۋەردىگارى الله دىن قىبلىنى ئۆزگەرتىپ بېرىشىنى سورىماستىن بۇ ھەقتە ۋەھيى نازىل بولۇشىنى كۈتىشىدەك ياخشى ئەخلاقىنى كۆرسىتىدىغان نەپىس ئىشارەت بار.

الله تائالا ئۇنىڭ بۇ ياخشى ئەخلاقى ئۈچۈن ئۇنى ئۇ ياقتۇرىدىغان ۋە ياخشى كۆرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ: ﴿سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز﴾ دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە يۈز كەلتۈرۈشتىن مەسجىدى ھەرامغا يۈز كەلتۈرۈشنى ياخشى كۆرۈشىدە مۇنداق بىر نەچچە خىل سەۋەب بار:

---

① ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 118 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
② بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ھاكىم قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.
③ ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 144 ـ بەت.

www.munber.org

بىرىنچى، يەھۇدىيلارغا قارشى ئىش قىلىش، چۈنكى، ئۇلار: مۇھەممەد بىزگە قارشى ئىش قىلىدۇ، ئاندىن بىزنىڭ قىبلىمىزگە ئەگىشىدۇ، ئەگەر بىز بولمىساق ئىدۇق، ئۇ قەيەرگە يۈز كەلتۈرۈشنى بىلمەيتتى دېيىشكەن ئىدى.

ئىككىنچى، كەبە شەرىپ ناھايىتى شەپقەتلىك اللہ نىڭ دوستى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بوۋىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىسىدۇر.

ئۈچىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەبلەرنىڭ ئىسلامغا كىرىشىنى جەلب قىلىش ئۈچۈن قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىگە ھېرىسمەن بولغان.

تۆتىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خاتىرجەم قىلىنغان شەھەر مەككىدە ئۆسۈپ يېتىلگەن. بۇ شەھەردە مەسجىدلەرنىڭ قىبلىگاھى مەسجىدى ھەرام بار. شۇڭا ئۇ قىبلىگاھ بولۇش شەرىپىنىڭ ئۆزى ئۆسۈپ يېتىلگەن شەھەردىكى مەسجىدكە بولۇشىنى ياخشى كۆرگەن.

10 ـ بۇ ئايەتتە ”كەبە تەرەپكە“ دېيىشنىڭ ئورنىغا ”مەسجىدى ھەرام تەرەپكە“ دەپ ئىبارەت سۈرۈلۈشتە كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرىپىگە يۈزلىنىشنىڭ ۋاجىپ ئىكەنلىكى ئەمەس، كەبە تەرەپكە يۈزلىنىشكە ئەھمىيەت بېرىشنىڭ ۋاجىپ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان نەپىس نۇقتا بار.

گەرچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىنغانلىق ئۈنىڭ ئۈممىتىگە خىتاب قىلىنغانلىق بولسىمۇ، ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن﴾ دەپ ئۇنى كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە خاس ھالدا بۇيرۇشتىكى، ئاندىن: ﴿(ئى مۆمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلىڭلار﴾ دەپ پۈتۈن مۆمىنلەرنى كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە ئومۇمىيۈزلۈك بۇيرۇشتىكى سىر قىبلىنىڭ ئىشىغا ئەھمىيەت بەرگەنلىك ۋە كەبە يالغۇز مەدىنە ئەھلىنىڭ قىبلىسى دەپ چۈشىنىلىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈندۇر. چۈنكى، كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە مەدىنىدە بۇيرۇق قىلىنغان، بۇنىڭدىن بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ باشقا يەرلەرگە نىسبەتەن يەنىلا قىبلە بولۇپ قېلىۋېرىشى چۈشىنىپ قېلىنىش ئېھتىمالى بار ئىدى.

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە خاس ھالدا خىتاب قىلىشى ئۇنىڭغا شەرەپ كەلتۈرۈش ۋە ئۇنىڭ قىبلىنىڭ كەبە تەرەپكە ئۆزگەرتىلىشىگە بولغان ئىنتىلىشىنى قوبۇل قىلغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر. اللہ تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس خىتاب قىلغاندىن كېيىن مۆمىنلەرگە ئومۇمىيۈزلۈك خىتاب قىلىشىغا كەلسەك، مۆمىنلەرنىڭ: بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس قىلىنغان ئىشتۇر، دەپ ئېتىقاد قىلىپ قېلىشىنىڭ ئېھتىمالى

بولغانلىقى ۋە قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى ئىنچىكە بىر ئىش بولغانلىقى ئۈچۈن مۆمىنلەرمۇ كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە ئالاھىدە خىتاب قىلىندى.»[①]

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

قۇرئان كەرىمدىكى "مەسجىدى ھەرام" دېگەن سۆزدىن نېمە كۆزدە تۇتۇلىدۇ؟

"مەسجىدى ھەرام" دېگەن سۆز قۇرئان كەرىمدىكى بىرقانچە ئايەتتە شۇنداقلا ھەدىسلەردە تىلغا ئېلىنىدى، بۇنىڭدىن ھەرخىل مەنىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بىرىنچى، كەبە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. الله تائالا: ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن﴾ يەنى كەبە تەرەپكە قىلغىن دېگەن.

ئىككىنچى، مەسجىدى ھەرامنىڭ ھەممىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ بۇ مەسجىدىمدە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى مەسجىدى ھەرامدىن باشقا مەسجىدلەردە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابىدىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق.»[②] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «مەسجىدى ھەرام، مېنىڭ بۇ مەسجىدىم ۋە مەسجىدى ئەقسادىن ئىبارەت ئۈچ مەسجىدتىن باشقا مەسجىدلەرنى كۆزلەپ سەپەر قىلىنمايدۇ.»[③]

ئۈچىنچى، مەككە مۇكەررەمە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله (بارچە نۇقساندىن) پاكتۇر، ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسجىدى ھەرامدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ كەلدى﴾[④] يەنى بۇ سەپەر مەككە مۇكەررەمەدىن باشلانغان. ﴿ئۇلار كاپىر بولدى، سىلەرنى مەسجىدى ھەرامدىن ۋە تۇتۇپ تۇرۇلغان قۇربانلىقنىڭ ئۆز جايىغا يېتىشىدىن توستى﴾[⑤] يەنى كاپىرلار مۇسۇلمانلارنى مەككە مۇكەررەمەگە كىرىشتىن توسقان.

تۆتىنچى، ھەرەمنىڭ ھەممىسى يەنى مەككە ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى كاپىرلارنىڭ كىرىشى چەكلەنگەن جايلارنىڭ ھەممىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿مۇشرىكلار (الله نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر، مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن)

---

① جەمالۇددىن قاسىمىنىڭ «مەھاسىنۇتتەئۋىل» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 300 ـ بەت.
② ئىمام ئەھمەد جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن سەھىھ سەنەد بىلەن رىۋايەت قىلغان.
③ ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد قاتارلىقلار سەئىد ئىبنى مۇسەييەبتىن رىۋايەت قىلغان.
④ سۈرە ئىسرا 1 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
⑤ سۈرە فەتھ 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن﴾[1]. بۇ ئايەتتىن كاپىرلارنى ھەرەمگە كىرىشتىن توسۇش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بىز توختىلىۋاتقان مەزكۇر ئايەتتىكى مەسجىدى ھەرامدىن كەبە كۆزدە تۇتۇلىدۇ يەنى ئايەتنىڭ مەنىسى نامازدا يۈزۈڭنى كەبە تەرەپكە قىلغىن، دېگەنلىك بولىدۇ.

ئىككىنچى ھۆكۈم

كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرىپىگە يۈز كەلتۈرۈش ۋاجىپمۇ، ياكى كەبە تەرەپكىلا يۈز كەلتۈرۈش يېتەرلىكمۇ؟

قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىر پەرزدۇر. قىبلىگە يۈز كەلتۈرمەستىن ناماز ئادا تاپمايدۇ. پەقەت قورقۇنچ ۋە خەتەرلىك ھالەتلەردە ئوقۇلىدىغان ناماز، ئۇلاغ ياكى كېمە ئۈستىدە ئوقۇلىدىغان نەپلە ناماز بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۇلاغ ئۈستىدە نەپلە ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئۇلۇغى قايسى تەرەپكە يۈزلەنسە، شۇ تەرەپ ئۇنىڭ قىبلىسى بولىۋېرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، مۇسلىم ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار بۇ ھەقتە مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە تۆگە قايسى تەرەپكە يۈزلەنسە شۇ تەرەپكە يۈزلىنىپ نەپلە ناماز ئوقۇيتتى.» بۇ ھەقتە يەنە: ﴿قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلەرمۇ، ئۇ اللە نىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى) دۇر﴾[2] دېگەن ئايەت نازىل بولغان.

بۇنىڭدا ئۆلىمالار ئارىسىدا ئىختىلاپ يوق. لېكىن ئىختىلاپ كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرىپىگە يۈز كەلتۈرۈش ۋاجىپمۇ، ياكى كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرسە بولامدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە.

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەر كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈش ۋاجىپ، دەپ قارايدۇ.

ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەبىدىكىلەر كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈش ۋاجىپ، دەپ قارايدۇ. ئەگەر ناماز ئوقۇغۇچى كەبىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرىدىغان ھالەتتە بولمىسا، ئۇنىڭ كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشى يېتەرلىكتۇر. ئەگەر ناماز ئوقۇغۇچى كەبىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرىدىغان ھالەتتە بولسا، پۈتۈن ئۆلىمالار ئۇنىڭ كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرمىسە بولمايدىغانلىقى ھەققىدە بىرلىككە كەلگەن.

بىرىنچى قاراشتىكىلەر: كەبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ھالەتتىكى كىشى چوقۇم كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈشى كېرەك، كەبىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتتىكى كىشى چوقۇم كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈش بىلەن بىرگە ئۇنىڭ دەل ئۆزى تەرەپكە يۈز كەلتۈرگەنلىكىنى

[1] سۈرە تەۋبە 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 115 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

مەقسەت قىلىشى كېرەك، دەپ قارايدۇ. ئىككىنچى قاراشتىكىلەر: كەبىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتتىكى كىشىنىڭ پەقەت كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشىنىڭ يېتەرلىكتۇر دەپ قارايدۇ.

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەر ئۆزلىرىنىڭ مەزھەبلىرىگە قۇرئان كەرىمدىن، سۈننەتتىن ۋە قىياستىن مۇنداق دەلىل كەلتۈرگەن:

1 ـ قۇرئان كەرىمدىن كەلتۈرگەن دەلىل بولۇپ، ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن﴾ دېگەن ئايەتتۇر. ئۇلار بۇ ئايەتنى، ئۇنىڭدا تىلغا ئېلىنغان «ئەششەتر»، يەنى ”تەرەپ“ دېگەن سۆزدىن ناماز ئوقۇغۇچىغا ئۇدۇل كېلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئەمەلىي ئالامەت بولىدىغان تەرەپ كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ ۋاجىپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ، دېگەن.

2 ـ سۈننەتتىن كەلتۈرگەن دەلىل بولۇپ، ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئۇسامە ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىگە كىرگەندە ئۇنىڭ ئىچىنىڭ ھەممە يېرىدە دۇئا قىلدى، ئۇنىڭدا ناماز ئوقۇمىدى. ئۇنىڭدىن چىققاندىن كېيىن كەبىنىڭ ئالدىدا كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى ۋە: بۇ قىبلىدۇر، دېدى.»

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: بۇ سۆز ئەلھەسر»، يەنى ”نۇقتىنى مۇئەييەن بىر نەرسىگە قارىتىش“ نى ئىپادىلەيدۇ. بۇ كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرەپتىن باشقا تەرەپنىڭ قىبلە بولالمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

3 ـ قىياستىن كەلتۈرگەن دەلىل بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەبىنى ناھايىتى مۇبالىغە قىلىپ ئۇلۇغلىشى مۇتەۋاتىر دەرىجىسىگە يەتكەن بىر ئىشتۇر. ناماز دىنىنىڭ ئەڭ چوڭ ئىبادەتلىرىنىڭ بىرىدۇر. نامازنىڭ توغرا ئادا تېپىشى كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈشكە باغلىق بولۇپ، بۇ كەبىنىڭ شەرىپىنى تېخىمۇ ئاشۇرىدۇ. شۇڭا كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈش ۋاجىپ بولغان.

ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: كەبىنىڭ قىبلە بولۇشى كەسكىن دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغان، ئۇنىڭدىن باشقا تەرەپنىڭ قىبلە بولۇشىدا شەك بار. نامازدا ئېھتىيات يولىنى تۇتۇش ۋاجىپ ئىشتۇر. شۇڭا نامازنىڭ توغرا ئادا تېپىشى ئۈچۈن كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈش لازىمدۇر[1].

ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

[1] تەپسىلى دەلىل ئۈچۈن تۆۋەندىكى كىتابلارغا قاراڭ: ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 4 ـ جىلد، 128 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 146 ـ بەت. ئىمام جاسسانىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 99 ـ بەت.

www.munber.org

ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەبىدىكىلەر ئۆزلىرىنىڭ مەزھەبلىرىگە قۇرئان كەرىمدىن، سۈننەتتىن، ساھابىلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىدىن ۋە ئەقلىي دەلىللىرىگە تايىنىپ مۇنداق دەلىل كەلتۈرگەن:

1 ـ قۇرئان كەرىمدىن كەلتۈرگەن دەلىل بولۇپ، الله تائالانىڭ: ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ زاھىرى مەنىسىدۇر. الله تائالا بۇ ئايەتتە يۈزىڭنى كەبە تەرەپكە قىلغىن، دېمىدى. كىمكى مەسجىدى ھەرام بار تەرەپكە يۈز كەلتۈرسە، مەيلى ئۇ كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە مۇيەسسەر بولالىغان بولسۇن ياكى بولمىسۇن، بۇيرۇلغان ئىشنى قىلغان بولىدۇ.

2 ـ سۈننەتتىن كەلتۈرگەن دەلىل بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەرق بىلەن غەربنىڭ ئارىسى قىبلىدۇر.»[1]

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «كەبە مەسجىدى ھەرامدىكىلەرنىڭ قىبلىسىدۇر، مەسجىدى ھەرام ھەرەمدىكىلەرنىڭ قىبلىسىدۇر، ھەرەم پۈتۈن زېمىن ئەھلىنىڭ يەنى شەرق ۋە غەربتىكى ئۈممىتىمنىڭ قىبلىسىدۇر.»[2]

3 ـ ساھابىلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى بولۇپ، مەدىنىدە قۇبا مەسجىدىنىڭ جامائىتى بامدات نامىزىنى بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە يۈزلەنگەن، كەبە تەرەپكە ئارقىنى قىلغان ھالەتتە ئوقۇۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا ئۇلارغا: قىبلە كەبە تەرەپكە ئۆزگەرتىلدى، دېيىلدى. ئۇلار كەبە تەرەپنى ئۇدۇل كۆرسىتىپ بېرىدىغان نەرسە تەلەپ قىلماستىن نامازدا تۇرۇپلا كەبە تەرەپكە بۇرالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىنى ئىنكار قىلمىدى. ئۇلارنىڭ بۇ مەسجىدى "ئىككى قىبلىلىك مەسجىد" دەپ ئاتالدى. كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرەپنى ئىنژېنېرلارنىڭ ئۇزاقنى كۆرەلەيدىغان ئۈسكۈنىلىرىگە تايانغاندىلا ئاندىن بىلگىلى بولىدۇ. قۇبا مەسجىدىنىڭ جامائىتى نامازنىڭ ئىچىدىكى چاغدا تۇيۇقسىز خەۋەر بېرىلگەن تۇرسا، يەنە كېلىپ كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا قانداق قىلىپ كەبىنىڭ دەل ئۆزىنى بىلەلەيدۇ؟

4 ـ ئەقلگە تايانغان دەلىل بولۇپ، مەككىگە يېقىن جايلاردىمۇ كەبىنىڭ دەل ئۆزىنى ئېنىق بىلىش قىيىن تۇرسا، زېمىننىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىدىكى، دۇنيانىڭ يىراق جايلىرىدىكى كىشىلەرنىڭ كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرەلىشى قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟ ئەگەر كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈش ۋاجىپ بولسا، شۇمۇ ۋاجىپ بولۇپ قالىدۇكى، ھېچكىمنىڭ نامىزى ئادا تاپمايدۇ. چۈنكى، شەرق ۋە غەرپتىكى پۈتۈن كىشىلەرنىڭ 20 نەچچە گەز كېلىدىغان كەبىنىڭ دەل ئۇدۇلىدا تۇرالىشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇلار كەبە تەرەپكە يۈزلەنگەن بولسىمۇ ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ كەبىنىڭ دەل ئۆزىنى

---

[1] ئىبنى ماجە ۋە تىرمىزى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان.

[2] بەيھەقى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلغان. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 146 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 145 ـ بەت.

تاپالماسلىقى چوقۇم. ئۆلىمالار كەبە تەرەپكە يۈزلىنىپ ناماز ئوقۇغان ھەممە ئادەمنىڭ نامىزىنىڭ ئادا تاپىدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلگەن. بىز بۇنىڭدىن يىراق جايدىن كەبىنىڭ دەل ئۆزىنى تېپىشنىڭ لازىم ئەمەسلىكىنى بىلەلەيمىز. ﴿اللہ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ﴾[1].

يەنە بىر جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتساق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن تارتىپ كىشىلەر مەسجىدلەرنى بىنا قىلغان. ئۇلار مېھرابنى ئۇدۇللاشتا ئىنژېنېر تەكلىپ قىلمىغان. مېھرابنى كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە ئۇدۇللاش ئۈچۈن گېئومېترىيە ئۇسكۈنىلىرى بىلەن ئىنچىكە قاراپ چىققاندىلا ئاندىن ئۇنى تېپىپ چىققىلى بولىدۇ. ئۆلىمالاردىن ھېچ بىرى گېئومېترىيە ئىلمىنى ئۆگىنىش پەرز، دېمىگەن. بۇنىڭدىن كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ لازىم ئەمەسلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

كۈچلۈك قاراش

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان دەلىللەر ئىككى تەرەپنىڭ دەلىللىرىنىڭ خۇلاسىسى بولۇپ، بىز ئۇنى ساڭا بايان قىلىپ بەردۇق. ئەگەر سەن بۇ دەلىللەرگە ئىنچىكىلىك بىلەن قاراپ چىقساڭ، ئىككىنچى تەرەپنىڭ يەنى ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرىنىڭ كۈچلۈكرەك ۋە ئوچۇق بايان قىلىنغان پاكىت ئىكەنلىكىنى، بولۇپمۇ دۇنيانىڭ يىراق جايلىرىدىكى كىشىلەر ئۈچۈن پايدىلىق ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايسەن. ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ئاساسلىرى كەڭچىلىك بىلەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ، ئەگەشكۈچىلىرىنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشلارغا تەكلىپ قىلمايدۇ.

بىرىنچى قاراشتىكىلەر ئۆزلىرىنىڭ قارىشىنىڭ قىيىن بولۇپ قالغانلىقىنى، بولۇپمۇ كەبىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرەلمەيدىغان كىشىلەر ئۈچۈن قىيىن بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغاندىن كېيىن: «كەبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ھالەتتىكى كىشىنىڭ چوقۇم كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈشى پەرزدۇر. كەبىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتتىكى كىشىنىڭ چوقۇم نىيەتتە كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشى بىلەن بىرگە كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرەلىدىم دېگەننى مەقسەت قىلىش پەرزدۇر» دەپ قارىغان.

بۇ، ئىككى تەرەپنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپنىڭ پەقەت شەكىل جەھەتتىنلا ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. چۈنكى، بىرىنچى قاراشتىكىلەرمۇ كەبىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتتىكى كىشىنىڭ كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە تەرەپكە يۈز كەلتۈرگەنلىكىنى، ئەگەر ئارىدىكى توساقلار يوقىتىلسا، ئۆزىنىڭ نامازدا تۇرۇپ كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرەلەيدىغانلىقىنى ئېتىقاد قىلىشى يېتەرلىكتۇر، دەپ ئوچۇق كۆرسەتكەن. بۇ قاراشتا باراۋەرلىككە مايىللىق بار. اللہ توغرا يولغا يېتەكلىگۈچىدۇر.

[1] سۈرە بەقەرە 286 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام قۇرتۇبى ئۆزىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دېگەن: «ئۆلىمالار كەبىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتتىكى كىشىنىڭ كەبىنىڭ دەل ئۆزىگە يۈز كەلتۈرۈشى پەرزمۇ ياكى كەبە بار تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشى پەرزمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئوخشىمىغان پىكىرلەرگە كەلدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئالدىنقى قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئىبنۇلئەرەبىي: بۇ قاراش تازا كۈچلۈك ئەمەس. چۈنكى، ئۇ ئىرىشكىلى بولمايدىغان نەرسىگە قىلىنغان تەكلىپتۇر، دېدى.

ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پەقەت كەبە بار تەرەپكە يۈزلىنىش يېتەرلىكتۇر، دېگەن قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ قاراش مۇنداق ئۈچ نۇقتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا توغرىدۇر:

بىرىنچى، بۇ قاراشنى تەكلىپ بىلەن بىرلەشتۈرگىلى مۇمكىن بولىدۇ.

ئىككىنچى، قۇرئان كەرىمدە شۇنىڭغا بۇيرۇلغان. چۈنكى، الله تائالا: ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن﴾ دېگەن.

ئۈچىنچى، ئۆلىمالار كەبىنىڭ كەڭلىكىدىن نەچچە ھەسسە ئېشىپ كېتىدىغانلىقى كەسكىن بىلىنىدىغان ئۇزۇن سەپنى دەلىل قىلىپ كۆرسەتكەن.»

ئۈچىنچى ھۆكۈم

كەبىنىڭ ئۆگزىسى ئۈستىدە ناماز ئوقۇش دۇرۇسمۇ؟

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان، قىبلە كەبىنىڭ دەل ئۆزى تەرەپمۇ ياكى كەبە تەرەپمۇ؟ دېگەن ھەقتە بايان قىلىنغان ئىختىلاپقا ئاساسەن كەبىنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇش دۇرۇسمۇ ياكى دۇرۇس ئەمەسمۇ؟ دېگەن ھۆكۈمدە يەنە بىر ئىختىلاپ تۇغۇلدى.

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەر كەبىنىڭ ئۈستىدە نامازئوقۇشنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىنى كۆرسەتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە چىققان كىشى كەبىگە يۈز كەلتۈرگەن بولماي، ئەكسىچە باشقا نەرسىگە يۈز كەلتۈرگەن بولۇپ قالىدۇ.

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەر كەبىنىڭ ئۈستىگە چىقىش ئەدەپسىزلىك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر، لېكىن ناماز ئادا تېپىۋېرىدۇ، دەپ كۆرسەتتى. چۈنكى، ئۇلارنىڭ مەزھەبىدە قىبلە زېمىن يۈزىدىن ئاسماننىڭ قەھرىگىچە بولغان تەرەپنىڭ ھەممىسىدۇر.

تۆتىنچى ھۆكۈم

ناماز ئوقۇغۇچى ناماز جەريانىدا قەيەرگە قارايدۇ؟

مالىكىي مەزھەبىدىكىلەر: ناماز ئوقۇغۇچى نامازنىڭ ئىچىدە ئالدى تەرەپكە قارايدۇ، دەپ كۆرسەتتى.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار (ھەنەفىي، شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەر): ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ سەجدە قىلىدىغان جايىغا قارىشى مۇستەھەبتۇر دەپ كۆرسەتتى.

شەرىيكۇلقازى مۇنداق دېدى: «ناماز ئوقۇغۇچى قىيامدا تۇرغاندا سەجدە قىلىدىغان جايىغا قارايدۇ، رۇكۇ قىلغاندا ئىككى پۇتىنىڭ ئورنىغا قارايدۇ، سەجدە قىلغاندا بۇرنى تەككەن جايغا قارايدۇ، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا قۇچىقىغا قارايدۇ.»

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالا: ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن﴾ دېگەن. بۇ ئايەتتە ئىمام مالىكنىڭ، ناماز ئوقۇغۇچى سەجدە قىلىدىغان جايىغا ئەمەس، ئالدى تەرەپكە قارايدۇ، دېگەن ھۆكمىگە ۋە ئۇنىڭ بۇ ھۆكمىگە قوشۇلغانلارغا ئوچۇق دەلىل بار.»

ئىبنۇلئەرەبىي مۇنداق دەيدۇ: «ناماز ئوقۇغۇچى ئالدى تەرەپكە قارايدۇ. ئەگەر ئۇ سەجدە قىلىدىغان جايىغا قارايمەن دەپ بېشىنى ئەگسە، ئۇنىڭ ئۇستىدىكى قىيامدا تۇرۇشتىن ئىبارەت پەرز باش ئەزاسىدا ئورۇندالماي قالىدۇ. باش ئەڭ مۇھىم ئەزادۇر. ئەگەر ئۇ بېشىنى تۈز قىلىپ ئاندىن كۆزىنى يەرگە قاراتسا، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن جاپا ۋە مۇشكۈل بولۇپ قالىدۇ. اللہ بىزگە دىندا مۇشكۈلچىلىك قىلمىدى.»[1]

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشى توغرا قاراشتۇر. چۈنكى، ناماز ئوقۇغۇچى سەجدە قىلىدىغان ئورۇنغا قاراپ تۇرسا، كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرگەن بولۇشتىن چىقىپ كەتمەيدۇ. ئۇلار نامازئوقۇغۇچىنىڭ سەجدە قىلىدىغان يېرىگە قاراپ تۇرۇشىنى پەقەت ئۇنىڭ نامازنىڭ ئىچىدە باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ قالماسلىقى ۋە قەلبىدە خۇشۇئنىڭ زىيادە بولۇشى ئۈچۈن مۇستەھەب دەپ قارىغان.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىگە يەھۇدىيلارنىڭ ئېتىراز بىلدۈرۈشى ئەخمەقانىلىق ۋە نادانلىقتۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشى ساغلام مەنتىقىگە ئۇيغۇن ئەمەس.

2 ـ تەرەپلەرنىڭ ھەممىسى يارىتىش ۋە ئىگىدارچىلىق قىلىش جەھەتتە اللہ نىڭدۇر. ئۇنىڭ بىر تەرەپنى يەنە بىر تەرەپكە ئۆزگەرتىشىگە ھەرگىز ئېتىراز بىلدۈرگىلى بولمايدۇ.

3 ـ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى ئەڭ ئەۋزەل ئۈممەتتۇر. شۇڭا اللہ بۇ ئۈممەتنى قىيامەت كۈنى پۈتۈن خالايىققا گۇۋاھلىق بېرىشكە تاللىغان.

4 ـ قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى راستچىل مۆمىننى گۇناھكار مۇناپىقتىن ئايرىۋېلىش ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئىمانىنى سىنايدىغان ئىمتىھاندۇر.

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 147 ـ بەت. ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 43 ـ بەت. ئىمام جاسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 105 ـ بەت.

www.munber.org

5 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياخشى ئەخلاقى ئۇنى الله دىن قىبلىنى ئۆزگەرتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىشتىن چەكلىگەن ئىدى. شۇڭا الله ئۇنىڭغا ئۇ رازى بولىدىغان نەرسە بىلەن مەرھەمەت قىلدى.

6 ـ كەبە شېرىپ پەيغەمبەرلەرنىڭ بوۋىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىسىدۇر. الله ئۇنىڭ بىلەن بەندىلەرنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرگەن.

7 ـ ئەھلى كىتابلار يەنى يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. لېكىن ئۇلار مۆمىنلەرگە پىتنە قىلماقچى بولغان.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ئۇلىنى پەيغەمبەرلەرنىڭ بوۋىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالغان بۇ قەدىمى ئۆي كەبە پۈتۈن زېمىن ئەھلىنىڭ قىبلىسىدۇر. بۇ خۇددى ئاسمان ئەھلىنىڭ قىبلىسى بەيتۇلمەئمۇر بولغىنىغا ئوخشايدۇ. ئاسمان ئەھلى بەيتۇلمەئمۇرنىڭ ئەتراپىدا تاۋاپ قىلىدۇ، الله قا تەسبىھ ۋە ھەمدى ئېيتىدۇ.

الله نىڭ ھېكمىتى الله نى بار ۋە بىر دەپ بىلىدىغان ئۈممەتنى بىر قىبلىگە جەم قىلىشنى تەقەززا قىلغانلىقى ئۈچۈن دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى بۇ قەدىمى ئۆي كەبىنى، ئۇنىڭ كىشىلەر جەم بولىدىغان ۋە ئامان بولىدىغان جاي بولۇشى، ئىلاھىي مەشئەلنىڭ ۋە رەببانىي نۇرنىڭ مەنبەسى بولۇشى، ئۇلۇغ كەبىنى ھەج قىلىدىغان ئورۇن بولۇشى ئۈچۈن سېلىشقا بۇيرۇغان.

كىشىلەر ئۇنى كۆزلەپ يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿كىشىلەر ئۆزلىرىگە تېگىشلىك بولغان (دىنىي ۋە دۇنياۋى) مەنپەئەتلەرنى كۆرسۇن، بەلگىلەنگەن كۈنلەردە (يەنى قۇربانلىق كۈنلىرىدە) الله ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن چارۋا ماللارنى (يەنى تۆگە، قوي، ئۆچكىلەرنى) الله نىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن) الله نىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قۇربانلىق قىلسۇن﴾[①]

الله نىڭ ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەيتۇلمۇقەددەس تەرەپكە قاراپ 16 ئاي ياكى 17 ئاي ئەتراپىدا ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن الله ئۇنى نامازدا تۇرۇپ كەبە تەرەپكە يۈزلىنىشكە بۇيرۇدى. بۇ، كىشىلەرنىڭ ئىمانىنى سىناش، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىسىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلىش، راستچىل مۆمىننى يالغانچى مۇناپىقتىن ئايرىۋېلىش، الله تاللىغان بۇ ئۈممەتنىڭ ئىنسانىيەتنى توغرا يولغا يېتەكلەش شەرىپى بىر مەزگىل ئۈزۈلۈپ قالغاندىن كېيىن ئۇنى بۇ ئۈممەتكە قايتۇرۇپ بېرىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ھېكمەتنىڭ تەقەززاسىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله (دىنغا) ياردەم

① سۈرە ھەج 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

بېرىشكە ئۈممەتلەر ئارىسىدىن) سىلەرنى تاللىدى (ئەڭ مۇكەممەل شەرىئەت ۋە ئۇلۇغ پەيغەمبەرنى سىلەرگە خاس قىلدى). سىلەرگە دىندا ھېچقانداق مۇشكۈللۈكنى قىلمىدى (سىلەرنى سىلەر تاقەت قىلالمايدىغان ئىشلارنى قىلىشقا تەكلىپ قىلمىدى). (بۇ) ئاتاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىدۇر (بۇ توغرا دىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى مەھكەم ئۇچلاڭلار)، الله سىلەرنى ئىلگىرى (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرىكى كىتابلاردا) مۇسۇلمان دەپ ئاتىدى. قۇرئاندىمۇ شۇنداق ئاتىدى. (الله) پەيغەمبەرنى سىلەرگە گۇۋاھ بولۇشقا ۋە سىلەرنى كىشىلەرگە گۇۋاھ بولۇشقا (تاللىدى)...﴾[1].

كەبە شەرىپ (الله ئۇنى تېخىمۇ شەرەپلىك، تېخىمۇ ئۇلۇغ قىلغۇسى!) تەۋھىدنىڭ بەلگىسىدۇر، ئىماننىڭ ئىزھار قىلىنىدىغان ماكانىدۇر، پەيغەمبەرلەرنىڭ بوۋىسى، ناھايىتى شەپقەتلىك الله نىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبلىسىدۇر. مىليونلىغان مۆمىنلەرنىڭ دىللىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا بىر - بىرى بىلەن ئۇچرىشىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۇلارنىڭ بىرلىكىنىڭ ئىزھار قىلىنىدىغان ماكانىدۇر ۋە سۆزلىرىنىڭ بىرلىشىشىنىڭ سىرىدۇر. الله تائالانىڭ: ﴿(نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن. (ئى مۆمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلىڭلار...!﴾ دېگىنىدەك، ئۇلارنى ئۇلار زېمىننىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىنىڭ قەيېرىدە بولمىسۇن نامازلىرىدا كەبە تەرەپكە يۈزلىنىشكە بۇيرۇشى ھەيران قالارلىق ئەمەس.

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «ئۆلىمالار نامازدا قىبلىنىڭ مۇئەييەنلەشتۈرۈلۈشىدە تۆت ھېكمەتنىڭ بارلىقىنى بايان قىلغان:

بىرىنچى، بىچارە بەندە ئۇلۇغ پادىشاھ الله نىڭ سورىنىغا بارغاندا چوقۇم ئۇنىڭغا يۈزى بىلەن يۈزلىنىشى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈمەسلىكى، ئۇنىڭغا تىلى بىلەن ۋايىغا يەتكۈزۈپ ھەمدۇسانا ئېيتىشى، خىزمىتىگە تەييار ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ ئالدىدا بىچارە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشى كېرەك. نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش ئۇلۇغ پادىشاھ الله قا يۈز كەلتۈرگەنلىكىنىڭ ئورنىدا بولىدۇ. نامازدا ئوقۇلىدىغان قىرائەت ۋە تەسبىھلەر ئۇنىڭغا ئېيتىلغان ھەمدۇسانالارنىڭ ئورنىدا بولىدۇ، رۇكۇ ۋە سەجدىلەر خىزمەت قىلغانلىقنىڭ ئورنىدا بولىدۇ.

ئىككىنچى، ناماز ئوقۇشتىن مەقسەت الله قا چىن دىل بىلەن يۈزلىنىشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ يۈزلىنىش پەقەت جىم تۇرۇش، ئۇيان - بۇيانغا قارىماسلىق ۋە بىھۇدە ھەرىكەت قىلماسلىق بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. بۇلارغا رىئايە قىلىش ئۈچۈن نامازنىڭ پۈتكۈل جەريانىدا پەقەت بەلگىلەنگەن بىرلا تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈش كېرەك. تەرەپلەردىن بىرىنىڭ شەرىپىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش ئۈچۈن يۈز كەلتۈرۈشكە شۇ تەرەپ خاس قىلىنسا، ئۇنىڭغا يۈز كەلتۈرۈش ئەڭ ياخشىدۇر.

[1] سۈرە ھەج 78 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۈچىنچى، ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىدا بىرلىك بولۇشىنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇ ئۇلارغا بۇ بىرلىكنى ئاتا قىلغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ نىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ئەسلەڭلار، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ئۆز ئارا دۈشمەن ئىدىڭلار، ئاللاھ دىلىڭلارنى بىرلەشتۈردى، ئاللاھ نىڭ نېمىتى بىلەن ئۆز ئارا قېرىنداش بولدۇڭلار...﴾[1]. ئەگەر ھەر بىر ئادەم نامىزىدا خالىغان تەرەپكە يۈز كەلتۈرسە ئىدى، بۇ ئەلۋەتتە ئوچۇق ئاشكارا ئىختىلاپ بولۇش ۋەھىمىسىگە سالاتتى. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۇلارغا ئېنىق بىر تەرەپنى بەلگىلەپ بەردى ۋە بۇنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇلارغا بىرلىشىش ئىمكانى تۇغۇلسۇن ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى شۇ تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشكە بۇيرۇدى.

تۆتىنچى، ئاللاھ تائالا: ﴿مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن﴾[2] دېيىش ئارقىلىق كەبىنى ئۆزىگە نىسبەت بېرىپ خاسلاشتۇردى، ﴿ئى مۆمىن بەندىلىرىم!﴾[3] دېيىش ئارقىلىق مۆمىنلەرنى ئۆزىگە نىسبەت بېرىپ خاسلاشتۇردى. بۇ نىسبەت كەبە بىلەن مۆمىنلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ئاشۇرىدۇ. بۇنىڭدىن خۇددى ئاللاھ تائالانىڭ: ئى مۆمىن! سەن مېنىڭ بەندەم، كەبە مېنىڭ ئۆيۈم، ناماز ماڭا قىلىنغان خىزمەت. شۇڭا ماڭا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن مەن تەرەپكە دىلىڭ بىلەن، ئۆيۈم تەرەپكە يۈزۈڭ بىلەن يۈزلەنگىن دېگەنلىكى ئېنىق چىقىپ تۇرىدۇ.»[4]

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 103 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھەج 26 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 56 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 4 ـ جىلد، 105 ـ بەت.